

Sanda Lucija Udier i Milvia Gulešić Machata

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Prijedlozi u hrvatskom kao inom jeziku: opis i obrada

U članku je riječ o pristupu obradi prijedloga u učenju i poučavanju hrvatskoga kao inog jezika. Progresija obrade prijedloga izravno ovisi o zastupljenosti prijedloga u hrvatskom jeziku, o značenju odnosa koje prijedlozi izražavaju te o progresiji obrade padeža, a pristup se temelji na povezivanju semantičkih i sintaktičkih obilježja prijedloga. Posebna se pozornost u nastavi pridaje obradi prijedloga čije značenje može biti različito u ovisnosti o sintaktičkoj okolini (npr. prijedlozi u i na koji mogu značiti cilj kada su dopunjeni imenskim riječima u akuzativu, odnosno mjesto kada su dopunjeni imenskim riječima u lokativu), zatim obradi prijedloga istoga značenja koji se nalaze u različitim sintaktičkim okolinama (npr. prijedlozi pred, pod, nad, među uz koje stoje imenske riječi u instrumentalu i ispred, ispod, iznad, između uz koje stoje imenske riječi u genitivu), kao i obradi prijedloga koji su često u antonimskim odnosima, a zahtijevaju različite padeže (iz – u, s – na). Dok se tradicionalno veća pozornost pridaje sintaktičkim obilježjima prijedloga, u ovom se članku ističe važnost semantičkih obilježja prijedloga, kao i potreba da se ona istraže s lingvističke i glotodidaktičke strane te da im se u nastavi hrvatskoga jezika za neizvorne govornike posveti posebna pozornost.

U radu se govori o obradi prijedloga ponajprije na stupnjevima od A1 do B1 po ZEROJ-u, ali se predlažu i smjernice njihove obrade na višim stupnjevima učenja hrvatskoga kao inog jezika.

Ključne riječi: hrvatski kao ini jezik, prijedlozi, sintaktička i semantička obilježja prijedloga, obrada prijedloga

0. Uvod

Već iz same definicije prijedloga kao riječi koje izražavaju odnose među riječima u rečenici proizlazi zaključak da je to vrlo važna vrsta riječi, kao i pretpostavka da su prijedlozi vrlo često zastupljeni u svim vrstama tekstova u hrvatskom jeziku. Ta je pretpostavka potvrđena malim pokusom kojemu je cilj bio utvrditi aproksimativnu zastupljenost prijedloga. Za potrebe ovoga rada analizirane su vrste riječi u različitim tekstovima na hrvatskom jeziku. Analiza je pokazala da je u njima, ovisno o tekstu, svaka deveta ili deseta riječ bila prijedlog. Takva čestota prijedloga u hrvatskom jeziku otprilike je jednaka kao čestota prijedloga u drugim indoeuropskim jezicima kojima autorice ovoga rada vladaju. Postoji podatak da je svaka deseta riječ u komunikaciji na češkom jeziku prijedlog (F. Čermák, prema: Hrdlička 2000). Frekventnost prijedloga, njihova važnost proistekla iz činjenice da je riječ o vrsti riječi kojom se

označavaju odnosi među riječima u rečenici te da bez njih nema komunikacije, kao i svakodnevni izazovi u nastavi hrvatskoga jezika za neizvorne govornike povezani s obradom prijedloga, pokazuju važnost prijedloga i potiču stručni interes prema njima te potrebu za istraživanjima koja bi bila usmjerena na pristup obradi prijedloga u nastavi hrvatskoga kao inog jezika.

Dok za neke J2 postoje leksikoni, vježbenice i slični priručnici specijalizirani za prijedloge i njihovu problematiku (npr. Watcyn-Jones i Allsop 2007. za engleski jezik), za obradu i učenje prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku nema posebna priručnika ni vježbenice. Prijedlozi u hrvatskom jeziku popisani su i opisani u svim suvremenim gramatikama, kao i u brojnim stručnim i znanstvenim člancima (Pranjeković 1992, 1994, 1995, 1999, 2002; Bauer, I. i Bauer, N. 2000; Šarić 1999, Švačko 1994; Raguž 1984; itd). Način na koji su prijedlozi opisani u gramatikama i radovima primjeren je izvornim, a ne neizvornim govornicima hrvatskoga jezika. Djelomično od toga odstupa gramatika D. Raguža iz 1997. godine koja je i pisana, kako stoji u njezinu uvodu, i za neizvorne govornike. Međutim, opis prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku specifičan je i pristup njemu umnogome je različit od pristupa koji je prikladan za opis prijedloga u HJ1 i poučavanje izvornih govornika. Opis prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku i njihova obrada temelje se na trima načelima: komunikacijskome, semantičkome i sintaktičkome. Ta tri načela trebaju biti usklađena, a progresija uvođenja prijedloga u nastavu i njihove obrade trebala bi izravno ovisiti o progresiji uvođenja i obrade padeža.

U radu se daje prijedlog opisa prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku. Govori se o primjeni toga opisa u poučavanju te o progresiji obrade padeža, prijedloga i značenja koja se njima izražavaju na stupnjevima od A1 do B1, na kojima se obrađuje većina neproizvedenih prijedloga hrvatskoga jezika. Pristup obradi prijedloga koji se opisuje može se uspješno primijeniti i na višim stupnjevima učenja. Navodi se primjer obrade prijedloga *po* u nastavi hrvatskoga kao inog jezika, kao i primjer prijedloga *u* i *iz*, koji su za potrebe ovoga rada nazvani antonimskim.

1. Opći podaci o prijedlozima u hrvatskom jeziku

U hrvatskim se gramatikama prijedlozi obično definiraju kao sintaktički nesamostalne, gramatične riječi koje pokazuju odnose među riječima u rečenici i čije je leksičko značenje stopljeno s gramatičkim (Raguž 1997: 116–118; Barić i dr. 2005: 277–280; Težak i Babić 2005: 161–163). Prijedlozi su uključeni u prijedložne izraze, dakle povezani su s drugim riječima koje im prethode i koje slijede za njima te s njima tvore sintagme. Najčešće stoje ispred imenice ili drugih imenskih riječi, kako im i sam naziv govori, no nekoliko je prijedloga koji mogu stajati i iza imenice (*nasuprot*, *unatoč*, *usprkos*). Neki se prijedlozi slažu s dvama ili trima padežima, dok se drugi slažu s jednim padežom.

Najnovija hrvatska gramatika definira prijedloge kao zatvorenu skupinu suznačnih nepromjenjivih riječi koje nisu ni samostalni ni nesamostalni članovi rečeničnoga

ustrojstva (Silić i Pranjković 2005: 242–248). Prijedlozi označavaju odnose među bićima, predmetima i događajima te su njihova značenja uopćena i relacijska, a dijele se na neproizvedene, podrijetlom nemotivirane (*u, na, od, po, zbog*) i proizvedene, podrijetlom motivirane (*krajem, putem, silom*). Mogu se podijeliti i na dimenzionalne i nedimenzionalne. Dimenzionalni su prostorni i vremenski, a nedimenzionalni su posvojni načinski, uzročni, uvjetni, posljedični, dopusni i drugi slični. Značenja su nedimenzionalnih prijedloga kompleksnija. Prijedlozi stoje uz imenske riječi u kosim padežima, a ponekad mogu stajati i uz priloge (*od prije, do sada*). Najveći broj svih prijedloga, čak oko tri četvrtine njih, stoji s genitivom kojim se izražava najviše različitih odnosa i koji ima najviše različitih uloga, a najmanji ih broj stoji uz dativ (Silić i Pranjković 2005: 245). Neka su od značenja koja prijedlozi mogu imati: odnosnost (*u vezi s tim pitanjem*), podrijetlo ili potjecanje (*od njihova roda, ona je po baki Kaštelanka*), način (*darovati od srca, raditi nešto ispod žita*), namjera ili cilj (*kuhati za ručak, oblačiti se za park*), uzročnost (*zbog oca sam doputovao*), usporedivost (*zabava je iznad svih očekivanja, rezultat je ispod prosjeka*), posvojnost (*od Mirka Klarića*), dijelnost (*od hrvatskih pisaca čitala sam samo Krležu*), suprotnost (*nasuprot svim očekivanjima on nije pobijedio*), dopusnost (*unatoč nastojanju nisam uspio*), izuzimanje (*svi osim Filipa*), društvo (*putujemo s Jankom*), kakvoća (*soba s pogledom*), uvjetnost (*uz takve probleme teško je sačuvati zdrav razum*), zamjena (*umjesto mesa jedemo soju*), sličnost (*brat je poput Andrije*) i slično (Silić i Pranjković 2005: 245–250).

2. Pristup poučavanja prijedloga u hrvatskom kao inom

Kao i mnoge druge sastavnice poučavanja neizvornih govornika hrvatskom jeziku, i pristup prijedlozima specifičan je i različit od pristupa koji je prikladan za izvorne govornike.

Izvorni govornici gotovo uvijek znaju koji će se padež upotrebljavati uz pojedini prijedlog u standardnom jeziku, a njihove pogreške ne ometaju komunikaciju – iako oni često nepravilno rabe prijedlog *radi* u uzročnom značenju, ili uz instrumental sredstva nepotrebno stavljaju prijedlog *s(a)*, ili pak prijedloge *nasuprot, nadomak, unatoč, usprkos* rabe s genitivom umjesto s dativom, to su odstupanja od stroge standardnojezične norme koja ne narušavaju komunikacijsku ulogu njihova iskaza. Za razliku od njih, pred neizvornim je govornicima dug put učenja prijedloga u hrvatskom jeziku koji se sastoji od nekoliko uobičajenih etapa koje će u produžetku biti navedene (ne nužno potpuno istim redoslijedom kao ovdje). Neizvorni govornici svakako trebaju naučiti:

1. glasovni i pisani oblik prijedloga
2. prototipna značenja prijedloga
3. padež/padeže u kojima se javlja imenska riječ uz određeni prijedlog/određene prijedloge
4. frekventne prijedložno-padežne izraze koje čini određeni prijedlog
5. frekventne glagolske rekcije i valencije s određenim prijedlogom,

a po mogućnosti i:

1. neprototipna značenja prijedloga
2. manje frekventne prijedložno-padežne izraze s određenim prijedlogom
3. manje frekventne glagolske rekcije i valencije s određenim prijedlogom.

Prvih pet etapa odnosi se na učenje hrvatskoga kao inog jezika na stupnjevima A1–B1, a posljednje tri etape na više stupnjeve učenja.

Pristup opisu prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku temelji se na kombinaciji triju osnovnih načela: semantičkoga, sintaktičkoga i komunikacijskoga. **Semantičko načelo** znači da se u gramatikama i priručnicima hrvatskoga kao inog jezika treba opisati značenje prijedloga, odnosno koji prostorni, vremenski ili kakav drugi odnos među bićima, stvarima ili događajima taj prijedlog označava. U primjeni to znači da na nastavi hrvatskoga kao inog jezika učenici uče i usvajaju semantiku prijedloga. **Sintaktičko načelo** znači da u gramatikama i priručnicima hrvatskoga kao inog jezika treba navoditi prototipne prijedložno-padežne izraze, kao i neprototipne ako je riječ o gramatikama i priručnicima za više stupnjeve učenja hrvatskoga kao inog jezika. U primjeni to znači da na nastavi hrvatskoga kao inog jezika učenici uče i usvajaju kako koji prijedlog upravlja imenicom i imenskim riječima, odnosno koji padež uvodi određeni prijedlog te koja morfonološka obilježja imenskih riječi pretpostavlja. **Komunikacijsko načelo** znači da se prijedlozi navode (a u nastavi uvode) redosljedom koji je uvjetovan komunikacijskim potrebama neizvornih govornika (značenjem i čestotom uporabe prijedloga, to jest odnosa koji prijedlozi znače). Prije se navode frekventni i prototipni prijedlozi, a poslije manje frekventni i neprototipni. Ako se prijedlozi navode drugačije, npr. po abecednom redosljedu, opis prijedloga trebao bi sadržavati i podatak o njegovoj frekventnosti. U primjeni to znači da progresija uvođenja i obrade prijedloga izravno ovisi o padežnoj progresiji, o čemu će biti više riječi u posebnom poglavlju ovog članka.

Semantičko i sintaktičko načelo uvijek su u odnosu međusobne povezanosti i međusobno se uvjetuju. Kao primjer toga možemo pokazati kako sintaktička okolina mijenja i uvjetuje značenje prijedloga *za*. Kada dolazi s genitivom, prijedlog *za* znači trajanje nekoga razdoblja (*za kralja Zvonimira*). Kada dolazi s akuzativom, prijedlog *za* znači svrhu i cilj (*povrće za ručak, dar za baku*). Kada dolazi s instrumentalom, prijedlog *za* znači isto što i prijedlog *iza* s genitivom (*za brdom, za kućom*). Suprotan je slučaj kada se isto značenje može izraziti dvama prijedlozima u dvjema različitim sintaktičkim okolinama, naprimjer prijedlozima *između/među, ispod/pod, iznad/nad* i *iza/za* s genitivom, odnosno instrumentalom (*između prijatelja = među prijateljima, ispod kuće = pod kućom, iznad grada = nad gradom, iza šume = za šumom*). Međutim svi ti prijedlozi ne mogu se istovremeno učiti, niti je svejedno kojim će se redosljedom usvajati. Zbog toga je iznimno važno kako će biti opisani i poučavani.

U opisu prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku trebala bi biti usklađena sva tri navedena načela. Iz toga proizlazi da bi i u primjeni, tj. u oblikovanju programa, planiranju progresije te osmišljavanju silaba za nastavu hrvatskoga kao inog jezika trebala biti usklađena sva ta tri načela. To znači da se u poučavanje na početku tre-

baju uvoditi prijedlozi koji su najčešći u jeziku te koji označavaju osnovne i najčešće odnose koje neizvorni govornici među prvima trebaju naučiti izražavati – prema zahtjevu komunikacijskoga načela u poučavanju stranih jezika. Dakle, osim od uporabne čestote, treba krenuti i od značenja pojedinih prijedloga, to jest od odnosa među bićima, stvarima ili događajima koje označavaju. Međutim, primjena samo komunikacijskoga i semantičkoga načela ne bi bila dovoljna te ne bi rezultirala kvalitetnim i sustavnim opisom prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku, kao ni kvalitetnom i sustavnom nastavom. Kad bi se prijedlozi uvodili u poučavanje samo prema tim dvama načelima, učenici bi se istodobno susretali s prijedlozima koji upravljaju imenskim riječima na različite načine, dakle s prijedlozima koji uvode različite padeže. Takva bi situacija jako otežala usvajanje morfonologije imenskih riječi jer bi se više padeža obrađivalo istodobno te bi učenici trebali istodobno usvojiti njihove različite nastavke i glasovne promjene u njima.

Gramatika hrvatskoga kao inog jezika trebala bi, znači, opisati prijedloge koji su reprezentativni s gledišta svojega značenja, funkcije i čestote u hrvatskom jeziku. Bilo bi dobro kad bi prikaz prijedloga bio i tabličan, jer u opisu hrvatskoga kao inog jezika, između ostaloga, nedostaju tablični prikazi jezičnih elemenata koje učenici često traže jer ih smatraju korisnima zbog njihove sustavnosti i preglednosti.

3. Odnos prijedlogā i padežā

Da bi se dobro opisao hrvatski kao ini jezik, potrebno je opisati kako se u njemu izražavaju odnosi među riječima u rečenici, što vodi do tumačenja što je to zapravo padež te uvođenja osnovnih spoznaja o padežnom sustavu, kao i o dubinskim i površinskim padežima (Udier, Gulešić Machata i Čilaš 2006: 40). Padeži u nekim funkcijama nemaju, a u drugima imaju prijedloge; katkad same imenske riječi u određenom padežu nose značenje, a kadšto je za izražavanje značenja potreban i prijedlog. U tom kontekstu prijedlozi se opisuju kao dopuna padežnom sustavu s ulogom izražavanja odnosa među riječima u rečenici. Oni su najčešće neposredno ispred imenskih riječi u nekome padežnom obliku i s njima tvore prijedložne izraze. Prijedloge imaju svi kosi padeži. Uz lokativ su obvezatni jer se on nikada ne pojavljuje bez njih, pa se zbog toga svojstva u nekim slavenskim jezicima, naprimjer, ruskome, naziva prijedložnim padežom. Isti prijedlog može stajati s dvama ili čak i s trima različitim padežima. Nekolicina prijedloga (*u, na, o, po*) dolazi i s akuzativom i lokativom, a nekolicina (*za, pod, nad, pred, među*) i s instrumentalom i s akuzativom. Promjena sintaktičke okoline uvjetuje i promjenu značenja.

Kako bi znali izraziti određeni odnos između riječi u rečenici, neizvorni govornici hrvatskoga jezika trebaju znati ne samo prijedlog kojim se taj odnos izražava nego i s kojim padežom taj prijedlog dolazi, te svakako morfologiju imenskih riječi u tom padežu. Već samo nabranje i tumačenje svega što bi učenici hrvatskoga kao inog jezika trebali znati govori o složenosti problematike prijedloga. Zbog toga, osim o zastupljenosti prijedloga u jeziku i njihova značenja, opis prijedloga izravno ovisi o opi-

su padeža. Što se poučavanja prijedloga tiče, budući da prijedlozi uvode imenske riječi u određenom padežu, od ključne je važnosti u nastavu istodobno uvoditi prijedloge koji dolaze s istim padežom kako bi se nastava učinila sustavnijom, a uvježbavanje morfologije imenskih riječi učinilo postupnijim i pristupačnijim. Istodobno uvođenje prijedloga koji dolaze s različitim padežima otežalo bi obradu, uvježbavanje i usvajanje morfologije imenskih riječi na početnim stupnjevima učenja.

Dakle, uz komunikacijsko i značenjsko načelo u opis i poučavanje prijedloga treba se uključiti i sintaktičko: u sklopu obrade padežnog sustava po načelu “padež po padež” (Udier, Gulešić Machata i Čilaš 2006: 40). Prema tomu, opis prijedloga ovisi o opisu padeža. Prijedlozi se tumače i kao indikatori određenog padeža, pa se po prijedlogu i njegovoj ulozi prepoznaje da je riječ o određenom padežu. Dobar opis prijedloga umnogome olakšava učenje padeža, a vrijedi i obrnuto: dobar opis padeža olakšava učenje prijedloga.

semantika → prijedlog ← sintaksa

Svaki padež ima svoju semantičku sliku koja pokazuje kakav je i što znači (Udier, Gulešić Machata, Čilaš-Mikulić 2006: 41–46). Na početku poučavanja uvode se prijedlozi čije je značenje u skladu s osnovnim značenjem određenog padeža i koji se uklapaju u njegovu osnovnu semantičku sliku. Naprimjer, osnovno je značenje lokativa mjesto pa se prvo obrađuju prijedlozi *u* i *na* koji znače mjesto. Takav pristup, utemeljen na osnovnoj značenjskoj slici pojedinog padeža, učenike bi mogao dovesti do zaključka da se isto značenje uvijek izražava istim padežom (naprimjer, da svi prostorni prijedlozi dolaze s lokativom) što, dakako, nije točno. Zbog toga se postupno uvode i ostale uloge svakoga pojedinog padeža, a s njima i ostali prijedlozi koji sudjeluju u njihovu izražavanju, te tako učenici stječu uvid u kompleksnost padežnog i prijedložnog sustava u hrvatskom jeziku. Na stupnjevima A1–B1 progresija obrade padeža, prijedloga i značenja koja se njima izražavaju može se sažeti u sljedećoj tablici, koja pokazuje jedan od mogućih pristupa toj problematici.

Tablica 1:

PRIJEDLOZI	PADEŽ	ULOGES
1. na, u 2. na, u 3. za 4. po	akuzativ	1. vrijeme 2. cilj 3. namjena, svrha 4. razlog i cilj kretanja
1. u, na, po 2. o 3. u	lokativ	1. mjesto 2. tema 3. vrijeme
1. k, prema 2. nasuprot 3. unatoč, usprkos	dativ	1. cilj, smjer 2. mjesto, suprotnost 3. dopusnost

1. s(a) 2. nad, pod, pred, među 3. s(a)	instrumental	1. društvo 2. mjesto 3. dodatak 4. vrijeme
1. poslije, nakon, prije, od, do 2. kraj, dok, blizu, između 3. zbog 4. radi 5. osim 6. protiv	genitiv	1. vrijeme 2. mjesto 3. uzrok 4. namjera 5. izuzimanje 6. suprotnost

4. Sintaktička sastavnica

Obrada se prijedloga, dakle, u pravilu odvija paralelno s obradom i uvježbavanjem najprije imenske, a zatim pridjevsko-zamjeničke sklonidbe po načelu “padež po padež” jer bez usvojene morfologije imenskih riječi ne bi bilo moguće pravilno i funkcionalno upotrebljavati prijedloge niti izraziti njihova značenja.

Prijedlozima se treba posvetiti posebna pozornost i u opisu te obradi morfologije zamjenica i redosljeda enklitika u rečenici zato što lične zamjenice nemaju kratke (nenaglašene, enklitičke) oblike nego duge (naglašene) kada se nalaze iza prijedloga (*pred njim, oko njih, iza tebe*), osim u rijetkim slučajevima (*uza nj, preda se*) kojima se neizvorni govornici u pravilu ne poučavaju čak ni na najvišim stupnjevima učenja.

Obrada je prijedloga u hrvatskome jeziku povezana i s obradom glagola. Da bi neizvorni govornik mogao pravilno upotrijebiti pojedini glagol u odgovarajućem značenju, ne samo da mora biti dobro upoznat s glagolskim oblicima te upotrebom i značenjem glagolskih vremena i načina nego mora znati glagolsku rekciju i valenciju, odnosno slaganje glagola s prijedlozima i padežima. Određeno se značenje, dakle, dobiva svezom glagola s prijedlogom i padežom. Na nastavi nije dovoljno obraditi samo glagol i njegova morfološka obilježja nego i ona sintaktička, što vodi prema obradi prijedloga i imenskih riječi. Ta potreba osobito dolazi do izražaja na višim stupnjevima učenja, ali je prisutna od samog početka i na početnoj razini učenja. Zbog toga su i neki udžbenici za početno učenje hrvatskoga za neizvorne govornike opremljeni posebnim glagolskim dodatkom u kojem su popisani glagoli te se uza svaki glagol navode prezentski oblici te pripadajući prijedlozi i padeži (Čilaš, Gulešić Machata, Pasini i Udier 2006: 117–126; Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2008: 205–235) kako bi se učenicima pružila što potpunija informacija i uvid u tu složenu građu.

5. Semantička sastavnica

Sintaktička sastavnica u nastavnoj obradi i poučavanju prijedloga, upravo kao i ona komunikacijska, prepoznata je kao važna, pa je zastupljena u udžbenicima i nastavnim materijalima za poučavanje hrvatskoga kao inog jezika. Prepoznata je i

važnost činjenice da semantička sastavnica uvelike ovisi o sintaktičkoj zato što prijedlozi mijenjaju značenje u ovisnosti o sintaktičkoj okolini te postoji više prijedloga koji u različitim sintaktičkim okolinama imaju različita značenja. Za razliku od sintaktičke sastavnice, semantička je sastavnica katkad pomalo zapostavljena zbog pogrešne pretpostavke da je značenje prijedloga jednostavno, semantički prozirno, lako objašnjivo i lako prevodivo na većinu prvih jezika učenika koji hrvatski uče kao J2. Pokazuje se da je semantička sastavnica u poučavanju prijedloga vrlo važna jer značenja prijedloga učenicima počesto nisu sasvim jasna. U prvim se jezicima učenika razlikuju od onih u hrvatskom te dolazi do negativnog prijenosa. Usto su razlike u međusobnim značenjima prijedloga vrlo delikatne i suptilne. Značenja i razlike u značenjima prvo treba osvijestiti i istražiti, pa ih potom na prikladan način opisati da bi se mogli na odgovarajući način obraditi na nastavi s neizvornim govornicima.

Kao primjer naizgled jednostavne, a zapravo složene i ne sasvim istražene semantike prijedloga pokazat ćemo semantiku prijedloga *u* i *na* koji dolaze s akuzativom i lokativom. Sveza prijedloga *u* i *na* s padežima akuzativom i lokativom izražava naizgled jednostavno objašnjive i shvatljive prostorne odnose. Međutim, nastavna praksa pokazuje da neizvorni govornici često griješe u izboru jednog od tih dvaju prijedloga (*Idemo u posao.; Mama je otišla na bolnicu.*) te često zaključuju kako su prijedlozi u hrvatskom jeziku nelogični. Osnovno je značenje prijedloga *u* povezano s idejom smještenosti (lokativ) ili smještanja (akuzativ) u zatvoren, višedimenzionalan prostor, dok je osnovno značenje prijedloga *na* povezano s idejom smještenosti (lokativ) ili smještanja (akuzativ) na neki prostor koji je nalik površini. Zbog toga neizvorni govornici teže prihvaćaju da uz imenice kao što su *polje* i *park* te druge slične njima dolazi prijedlog *u* jer se ti prostori vide više kao plošni nego kao višedimenzionalni. Također, posebnu pozornost treba posvetiti razlici u značenju između sveza imenica *more*, *rijeka*, *jezero*, *bazen* i sličnih s prijedlogom *u*, odnosno *na*. Prijedlog *na* ima složenije značenje od prijedloga *u* zato što se upotrebljava i kad nije riječ samo o prostoru, nego i o kakvu događaju koji je povezan s određenim prostorom (*ručak*, *večera*, *tulum*, *sastanak*, *predstava*). Neizvorni se govornici pitaju kako to da se u hrvatskom jeziku kaže: *ići u grad*, ali i: *ići na selo*, ili: *ići u školu*, ali: *ići na fakultet*. U oba se slučaja može čuti mišljenje kako bi se isti odnos (odlazak u veće ili manje naseljeno mjesto, odlazak u osnovnoškolsku ili visokoškolsku instituciju) trebao izraziti istim prijedlogom. Također, često treba tumačiti u čemu je razlika u značenju sintagma: *ići na selo* i *ići u selo*, *ići na poštu* i *ići u poštu*, *ići na tramvaj* i *ići u tramvaj* i sličnih (Čilaš Mikulić i Udier: 2011) koje su neizvornim govornicima često teže shvatljive i usvojive.

6. Opis prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku

Dobar opis prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku trebao bi sadržavati:

1. značenje određenog prijedloga (sva prototipna značenja)
2. pravila o upotrebi određenog prijedloga (svi padeži s kojima se javlja)
3. primjere upotrebe tog prijedloga

4. popis frekventnih frazemskih izraza s tim prijedlogom

5. podatak o frekventnosti pojedinog prijedloga.

Uz navedeno, prijedlozi bi se trebali promatrati u suodnosu jednih s drugima, npr. prijedlozi *u* i *na*, *s* i *iz*, *ispred* i *iza* i sl., da bi neizvorni govornici mogli povezati svoje znanje o prijedlozima u logičnu cjelinu. Iz istog bi se razloga svaki prijedlog koji se pojavljuje s dvama ili trima padežima trebao opisati u ukupnosti svojih značenja.

Dobar opis prijedloga mogao bi uključiti i više načina na koje se prijedlozi mogu grupirati, npr. podjela po padežima (kakva postoji i u gramatikama HJ1), podjela po značenju (dinamični/ciljni, mjesni, vremenski...), po frekventnosti i sl.

Primjer opisa prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku na primjeru prijedloga *u*

Tablica 2:

Prijedlog *u*

Frekventnost prijedloga: *vrlo frekventan*

Padeži s kojima dolazi: *akuzativ, lokativ, genitiv*

ZNAČENJE	PADEŽ	PRIMJER
cilj (kretanje prema cilju ili dolazak na cilj)	akuzativ	Idem u kuću. Došla sam u kuću.
cilj u prenesenom značenju	akuzativ	Upisala se u gimnaziju.
vrijeme (dani u tjednu, praznici, dio dana, godišnje doba, povijesno razdoblje)	akuzativ	Vidimo se u subotu. Upoznali smo se u srijedu. Novi tečaj u proljeće. U ratno doba/vrijeme bilo nam je teško.
način	akuzativ	Oni govore u isti glas.
ustaljeni izrazi	akuzativ	u neku ruku iz dana u dan, iz godine u godinu
mjesto	lokativ	Ja sam u kući.
mjesto u prenesenom značenju	lokativ	U tvom glasu osjećala se sreća.
vrijeme (mjeseci)	lokativ	Rodila se u veljači.
sredstvo	lokativ	Ovo je cijena u kunama.
način	lokativ	Želim raditi u miru.
ustaljeni izrazi	lokativ	u načelu u principu u biti u najboljem (najgorem, protivnom) slučaju sve u svemu
neotuđiva posvojnost	lokativ	Knjiga se zove „Slastice u Hrvata“.

7. Primjeri obrade prijedloga u hrvatskom kao inom

U nastavku se navode dva primjera obrade prijedloga u nastavi hrvatskoga kao inog jezika: obrada prijedloga *po* te obrada antonimskih prijedloga *u* i *iz*. Tablica 3 prikazuje obradu prijedloga *po* stupnjevima učenja hrvatskoga kao inog jezika.

7.1. Primjer obrade prijedloga u nastavi hrvatskoga kao inog jezika: prijedlog *po*

Prijedlog *po* odabran je za primjer obrade prijedloga u nastavi hrvatskoga kao inog jezika iz više razloga. To je prijedlog koji se zbog čestotnosti upotrebe počinje obrađivati vrlo rano na početnom stupnju učenja. Njegova je značenjska strana vrlo složena jer se njime izražavaju kako dimenzionalna (mjesna i vremenska), tako i različita nedimenzionalna značenja (način, uzrok, mjera, podrijetlo). Složena je i njegova gramatička uporaba jer se pojavljuje s dvama padežima, akuzativom i lokativom.

Premda se prijedlog *po* najčešće upotrebljava s lokativom u mjesnom značenju, čest je slučaj da se u nastavi prvo poučava kao prijedlog koji dolazi s akuzativom (*Hrvatski za početnike 1*, str. 99) jer obrada prijedloga u hrvatskom jeziku za neizvorne govornike prati obradu padeža i ovisi o njoj, a u većini programa za poučavanje hrvatskoga kao inog jezika akuzativ se poučava prije lokativa (*Croatium – Centar za hrvatski kao drugi i strani jezik*, *Croatia – Centar za hrvatske studije u svijetu*). S akuzativom prijedlog *po* izražava razlog ili cilj kretanja ili neke druge aktivnosti, odnosno realizaciju kakve aktivnosti vezane za određeno mjesto (Silić i Pranjković 2005: 224). On izražava cilj kretanja kada se taj cilj nastoji dosegnuti i uzeti ili na koji drugi način ovladati njime: *Večeras će doći po vas.*; *Pošalji Ivana po kruh i mlijeko*. Akuzativom s prijedlogom *po* izriče se i vrijednost, odnosno cijena čega: *Po što prodajete auto?*; *Računala su po tisuću eura*. (Silić i Pranjković 2005: 229). Prijedlog *po* s akuzativom može izražavati i namjenu (i to češće štetnu, a rjeđe korisnu): *Droga je opasna po život*. (Raguž 1997: 143–144) te se može javljati u kolokacijskim spojevima riječi (*Vrbnik je poznat po dobru vinu*.).

Osnovno prostorno značenje prijedloga *po* više odgovara semantičkoj slici lokativa nego akuzativa. Prijedlog *po* s lokativom označuje predmet ili predmete koji su se raširili ili se kreću po prostoru ili površini drugog predmeta, obično po cijeloj površini i to tako da ostaju unutar njezinih granica: *Igračke su razbacane po podu*.; *Putovali smo po Italiji*. Lokativ s prijedlogom *po* označuje i vrijeme, konkretno posteriornost (poslijevremenost) kada se događaj odvio poslije vremenskog odsječka ili događaja koji je izražen lokativom: *Probudili smo se dva sata po ponoći*. Budući da se takva poraba normativno ne preproučuje (Silić i Pranjković 2005: 232), ona nije zastupljena u nastavi za neizvorne govornike. Prijedlog *po* s lokativom može imati značenje u kojemu se oba dimenzionalna značenja, i prostorno i vremensko, spajaju u jedno: *To se ne radi po kiši*.; *Po noći može biti opasno ići kroz grad*. U navedenim rečenicama *kiša* i *noć* znače istodobno i mjesto i vrijeme. One, dakle, znače okolnost u kojima se odvija neka radnja (Raguž 1997: 149). Prijedlogom *po* s lokativom može se izražavati premisa ili

presumpcija na temelju koje se donosi neki zaključak: *Po sijedoj kosi rekla bih da je riječ o starijoj osobi.*; ili kriterij po kojemu se o nečemu odlučuje: *Po rezultatima bolji je od drugih.*; *Svi će dobiti po zaslugi.*; kao i način rada: *Sve teče po planu.*; *Postupite po propisima.*; *Oblači se po modi.*; ili potjecanje, podrijetlo: *Po majci je Mađarica.* Nešto rjeđe susreće se i značenje sredstva (*Razaznajem ga po zvuku.*), posebno uz glagol *poslati* (*Poruke smo slali po Ivanu.*) te značenje uzroka: *Izašao je po poslu.* (Silić i Pranjković 2005: 232). Upotreba prijedloga *po* s pasivom, česta u povijesnim tekstovima (*Dalmacija je osvojena po Mlecima.*), nije normativno preporučljiva i nema svoje mjesto u nastavi hrvatskoga kao inog jezika. Lokativom s prijedlogom *po* može se izražavati i atribut: *brat po oružju*, *Evandjelje po Luki* (Raguž 1997: 149–150). Vrlo frekventne frazemske konstrukcije s prijedlogom *po* (*po mome mišljenju*, *po tom autoru...*) smatraju se subjektivnim modifikativnim rečeničnim dodacima (Vukadinović i Mrazović 1987: 341–343; Mrazović 2009: 565) kojima se izražava kakva subjektivna procjena. Prijedlog *po* obrađuje se i poučava neizvorne govornike i kao dopuna određenim glagolima (*Pucaj po neprijatelju!*).

Kako je bilo rečeno u prethodnim poglavljima članka, učinkovit je način obrade prijedloga *po* u nastavi hrvatskoga kao inog jezika onaj koji uzima u obzir i njihovu gramatičku i njihovu semantičku stranu. Prijedlog koji bi se poučavao samo po značenju, a ne i po gramatičkom funkcioniranju, neizvornim bi govornicima bio neupotrebljiv jer ga ne bi bili sposobni povezati s drugim riječima u smislenu i gramatički točnu cjelinu (osim kad je riječ o rijetkim, neprototipnim značenjima koja se uče kao idiomatski izrazi). Dakle, potrebno je naglasiti s kojim se padežom pojavljuje koji prijedlog u određenu značenju te uz prijedlog uvježbavati i morfologiju imenskih riječi u tom padežu. Prijedloge koji dolaze s više padeža na početnim je stupnjevima potrebno obraditi tako da naglasak ne bude istodobno na više padeža (jer bi takav način jako otežao usvajanje morfologije imenskih riječi u svakome pojedinom padežu), već obrađivati padeže jedan po jedan. Pristup obradi značenja određenog prijedloga (u ovom slučaju prijedloga *po*) takozvani je spiralni pristup u kojem se kreće od najzastupljenijih i osnovnih značenja prema onima manje zastupljenima u jeziku. U slučaju prijedloga *po* najzastupljenija su značenja ono mjesno s lokativom i značenje cilja kretanja s akuzativom. Praksa pokazuje da je zastupljena njegova uporaba u kolokacijskim vezama (*poznat po* s akuzativom), zatim u modifikativnim rečeničnim dodacima kojima se izražava subjektivna procjena te u vremenskom značenju. To su značenja koja se obrađuju na **početnom** stupnju učenja. Značenje namjene i cijene te okolnosti, premise/presumpcije, kriterija, načina i sredstva, kao i prijedlozi s glagolima, obično se poučavaju na **srednjem** stupnju učenja, i to onim redom kojim se pokaže komunikacijska potreba za njima. Prijedlog *po* u ustaljenim izrazima i prenesenim značenjima uči se najviše na **najvišem** stupnju učenja, iako se i prije uče česti ustaljeni izrazi.

7.2. Primjer obrade antonimskih prijedloga u nastavi hrvatskoga kao inog jezika: prijedlozi *u* i *iz*

Prijedlozi *u* i *iz* parni su prijedlozi – često se javljaju u prijedložno-padežnim izrazima i tako prelaze okvire svojih pojedinačnih primarnih semantičkih i sintaktičkih obilježja. Za razliku od parnih prijedloga *od* i *do*, uz koje dolazi imenska riječ u istom padežu, genitivu, prijedlozi *u* i *iz* zahtijevaju dopunu u različitim padežima. Parni se prijedlozi obrađuju na višim stupnjevima učenja, a na nižem i višem početnom stupnju učenja bitno je obraditi antonimski aspekt tih prijedloga.

Primjer moguće obrade prijedloga *u* i *iz*:

1. Prijedlog *u* obrađuje se najprije uz akuzativ, u značenju cilja, a cilj je **unutrašnjost** nekog predmeta i sl.: *Idem u kuću*. Uz obradu ciljnog značenja prijedloga *u* s akuzativom učenicima treba skrenuti pozornost i na njegovo semantičko te uporabno preklapanje s prijedlogom *na*, kao u rečenicama: *Idem u školu.*; ali *Idem na fakultet*. (Šarić 2003: 189).

→ Učenici hrvatskoga kao inog jezika uče i uvježbavaju da prijedlog *u* uz imensku riječ u akuzativu znači cilj.

2. Prijedlog *u* obrađuje se uz lokativ u značenju mjesta: *Ja sam u kući*.

→ Učenici hrvatskoga kao inog jezika uče i uvježbavaju da prijedlog *u* uz imensku riječ u lokativu znači mjesto.

→ Učenici hrvatskoga kao inog jezika uče i uvježbavaju da isti prijedlog s istom imenicom u različitim padežima (u akuzativu i lokativu) izražava različite odnose.

3. Prijedlog *iz* obrađuje se uz genitiv, najprije u značenju podrijetla: *Sonja je iz Švedske*.

→ Učenici hrvatskoga kao inog jezika uče i uvježbavaju da prijedlog *iz* uz imensku riječ u genitivu znači podrijetlo.

4. Proširuje se znanje o prijedlogu *iz* – značenje kretanja, odvajanja i sl. iz **unutrašnjosti** nekog predmeta i sl.

→ Učenici hrvatskoga kao inog jezika uče i uvježbavaju da prijedlog *iz* uz imensku riječ u genitivu znači kretanje, odvajanje iz neke unutrašnjosti.

5. Poveznica je prve i četvrte točke **unutrašnjost**. Prijedlog *u* s imenskom riječi u akuzativu znači kretanje prema ulazu u neki unutrašnji prostor, a prijedlog *iz* s imenskom riječi u genitivu znači kretanje prema izlazu iz nekoga unutrašnjeg prostora. Nakon što je usvojen prijedlog *iz* s genitivom u značenju kretanja, odvajanja i sl., stavlja se u suodnos s prijedlogom *u* u značenju cilja (koji je usvojen prije): *Ulazim u kuću.* – *Izlazim iz kuće.*; *Stavio je knjigu u ladicu.* – *Izvadio je knjigu iz ladice.*

7.3. Poučavanje prijedloga po stupnjevima

U sljedećoj tablici prikazuje se jedan od mogućih načina progresije u obradi prijedloga po stupnjevima učenja (takva je progresija uvođenja prijedloga predviđena programom i silabima *Croaticuma* – *Centra za hrvatski kao drugi i strani jezik*).

Tablica 3:

STUPANJ	OBRADA PRIJEDLOGA
Početni i viši početni (po ZEROJ-u A1-B1)	– najčešće uloge prijedloga uz imenske sintagme – prijedlozi s najfrekventnijim glagolima
Srednji niži i viši (po ZEROJ-u B1+B2)	– prijedlozi uz imenske sintagme (proširivanje znanja s prethodnih stupnjeva učenja) – prijedlozi s glagolima (proširivanje znanja s prethodnih stupnjeva učenja) – prijedlozi u čestim ustaljenim izrazima i prenesenim značenjima
Napredni niži i napredni viši (po ZEROJ-u B2+-C1)	– prijedlozi u ustaljenim izrazima i prenesenim značenjima

8. Zaključak

Zasad ne postoji gramatika hrvatskoga jezika kao J2. Neki njegovi segmenti opisani su bolje, neki slabije, neki uopće nisu opisani. Jedno od područja koja su opisana samo usput (npr. u člancima o padežima) jesu prijedlozi. Pristup prijedlozima u HJ1 umnogome se razlikuje od pristupa prijedlozima u hrvatskom kao inom jeziku pa su u ovom članku dane osnovne smjernice opisa i obrade prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku. Takav opis treba sadržavati popis značenja određenog prijedloga (sva prototipna značenja), pravila o upotrebi određenog prijedloga (sve padeže s kojima se javlja), primjere upotrebe, popis frekventnih kolokacija s tim prijedlogom te podatak o frekventnosti tog prijedloga. Iz takva opisa proizišla bi kvalitetnija obrada prijedloga, pa bi njihovo usvajanje bilo lakše, jer nikako nije svejedno kojim redoslijedom i kako prijedloge usvajaju neizvorni govornici hrvatskog jezika. Opis prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku trebao bi se temeljiti na kombinaciji triju osnovnih načela: semantičkoga, sintaktičkoga i komunikacijskoga. Dobar opis prijedloga mogao bi uključiti i više načina na koje se prijedlozi mogu svrstati u skupine, npr. podjela po padežima (kakva postoji i u gramatikama HJ1), podjela po značenju (dinamični/ciljni, mjesni, vremenski...), po frekventnosti i sl. Također, prijedlozi bi se trebali promatrati u suodnosu jednih s drugima, npr. prijedlozi *u* i *na*, *s* i *iz*, *ispred* i *iza* i sl. jer je za neizvorne govornike vrlo važno da povežu znanje o različitim prijedlozima u koherentnu i logičnu cjelinu. Potrebna su daljnja proučavanja semantičkoga, sintaktičkog i komunikacijskog aspekta prijedloga u hrvatskom kao inom jeziku radi usavršavanja metoda njihove obrade na nastavi.

Literatura

- Barić, E. i drugi (2005) *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Bauer, I. i Bauer N. (2000) Prijedložna dopuna imenica, pridjeva i glagola u engleskom i hrvatskom jeziku: istraživanje interferencije hrvatskoga, *Strani jezici XXIX*, 1–2, 27–35.
- Čilaš Mikulić, M. i Udier, S. L. (2011) *Space, spaciality and spatial relations in Croatian as foreign and second language. Space and Time in Language*, uredili: M. Brdar, M. Omazić, V. Pavičić Takač, T. Gradečak-Erdeljić i G. Buljan. Peter Lang, Internationaler Verlag der Wissenschaften : Frankfurt am Main, 167–182.
- Čilaš, M., Gulešić Machata, M., Pasini, D. i Udier, S. L. (2006) *Hrvatski za početnike 1*, Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada.
- Čilaš Mikulić, M., Gulešić Machata, M. i Udier, S. L. (2008) *Razgovarajte s nama! Hrvatski za više početnike*, Zagreb : FF press.
- Hrdlička, M. (2000) *Předložky ve výuce češtiny jako cizího jazyka*, Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum.
- Menac, A. (1965) O promjenama u značenja prijedloga *kod*, *Jezik* 12/3 (na broju piše 11) 72–78.
- Mrazović, P. i Vukadinović, Z. (1990) *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci – Novi Sad.
- Mrazović, P. (2009) *Gramatika srpskog jezika za strance*. Novi Sad-Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009.
- Pranjeković, I. (1987) Konstrukcije s prijedlogom *za* ispred nesklonjivih komponenata, *Jezik*, 35, str 1–6.
- Pranjeković, I. (1992) Prostorna značenja prijedloga u hrvatskome standardnom jeziku, *Suvremena lingvistika*, 33, 21–26.
- Pranjeković, I. (1994) Vremenski prijedlozi u hrvatskome jeziku, *Fluminensia*, 6, 1–2, 63–69.
- Pranjeković, I. (1995) *Sintaksa hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Pranjeković, I. (1999) Opis prijedloga u jednojezičnim rječnicima, *Fluminensia*, 11, 1–2, 165–172.
- Pranjeković, I. (2001) *Druga hrvatska skladnja*, Zagreb: HSN.
- Pranjeković, I. (2002) *Hrvatska skladnja*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 48–50.
- Raguž, D. (1984) S kojim se padežom slaže prijedlog *prema*?, *Jezik*, 31, 4, str. 97–107.
- Raguž, D. (1997) *Praktična hrvatska gramatika*, Zagreb: Medicinska naklada.
- Silić J. i Pranjeković, I. (2005) *Gramatika hrvatskog jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb : Školska knjiga.
- Šarić, Lj. (2003) *Prepositional categories and prototypes: Contrasting some Russian, Slovenian, Croatian and Polish examples. Jezikoslovlje*, 4.2, 2003, 187–204.
- Švačko, V. (1994) Prijedložni izrazi kao gramatička i leksikografska jedinica, *Filologija*, 22–23, 307–311.

- Šarić, Lj. (1999) Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi, *Riječ*, Rijeka, 81–95.
- Težak, S. i Babić, S. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Zagreb : Školska knjiga.
- Udier, S. L., Gulešić Machata, M. i Čilaš Mikulić, M. *Gramatičko-semantički pristup obradi padeža*, Lahor, 2006. (1), 1. svezak, broj 1, 36–48.
- Udier, S. L. i Čilaš Mikulić, M. (2009) *Prostor, prostornost i prostorni odnosi u hrvatskom kao drugom i stranom jeziku*, izlaganje na znanstvenom skupu HDPL-a u Osijeku.
- Watcyn-Jones, P. i Allsop, J. (2007) *Test Your Prepositions*, Longman.

Prepositions in Croatian as a second and foreign language: description and treatment

The article discusses the approach to the treatment of prepositions in learning and teaching Croatian as a second and foreign language. The progression of the treatment of prepositions directly depends on the degree to which the prepositions are represented in Croatian, on the meaning of the relationships they express, and on the progression of the treatment of cases, and the approach is based on linking their semantic and syntactic features. Special attention in teaching is given to the treatment of prepositions which can have different meanings depending on the syntactic environment (e.g. prepositions *u* and *na*, which can refer to a direction when supplemented with nominal words in the accusative case, or to a location when supplemented with nominal words in the locative), and to the treatment of prepositions of the same meaning which are found in different syntactic environments (e.g. prepositions *pred*, *pod*, *nad*, *među* accompanied by nominal words in the instrumental, and *ispred*, *ispod*, *iznad*, *između* accompanied by nominal words in the genitive case), as well as to the treatment of prepositions which are frequently in antonymic relationships and require different cases (*iz – u*, *s – na*).

While traditionally more attention has been given to the syntactic features of prepositions, this article stresses the importance of their semantic features, as well as the need to research them from the linguistic and glottodidactic aspect and to pay special attention to them in the teaching of Croatian for non-native speakers.

The paper also discusses the treatment of prepositions primarily in A1 to B1 levels according to CEFRL, but guidelines are also suggested for their treatment on higher levels of teaching Croatian as a second and foreign language.

Key words: *Croatian as a second and foreign language, prepositions, syntactic and semantic features of prepositions, treatment of prepositions*